

Πώς θα μπορούσε η Μεγάλη Σαρακοστή να έχει όχι μια απλή επιφανειακή, αλλά μια αληθινή επίδραση στην ύπαρξή μας; Πώς είναι δυνατόν να εφαρμόσουμε στη ζωή μας τη διδασκαλία της Εκκλησίας σχετικά με τη Μεγάλη Σαρακοστή όπως μας μεταδίδεται κυρίως μέσα από τη λατρεία αυτής της περιόδου;

Τούτη η ζωή είναι πολύ διαφορετική από τη ζωή των ανθρώπων εκείνων που ζούσαν τον καιρό που γράφονταν αυτοί οι ύμνοι και οι Ακολουθίες και συντάσσονταν οι κανόνες και τα τυπικά. Ζούσε τότε κανείς σε μια σχετικά μικρή και βασικά αγροτική κοινωνία, μέσα σ' ένα οργανωμένο ορθόδοξο κόσμο και η Εκκλησία διαμόρφωνε το γενικό ρυθμό της ζωής του. Τώρα όμως ζούμε σε τεράστια αστικά κέντρα, σε τεχνοκρατούμενες κοινωνίες, πληθωρικές στα θρησκευτικά «πιστεύω» τους με εκκοσμικευμένες απόψεις για τον κόσμο, και μέσα σ' αυτές εμείς οι ορθόδοξοι αποτελούμε μια ασήμαντη μειονότητα. Η Μεγάλη Σαρακοστή δεν είναι πια «αισθητή», όπως ήταν παλιά στην Ελλάδα ή στην Ρωσία, ας πούμε. Η ερώτησή μας λοιπόν είναι πολύ ουσιαστική: πώς μπορούμε εμείς -πέρα από το να κάνουμε μια ή δυο «συμβατικές» αλλαγές στην καθημερινή ζωή μας - να τηρήσουμε τή Σαρακοστή;

Είναι φανερό, λόγου χάρη, ότι για τους πιο πολλούς από τους πιστούς το να παρακολουθούν καθημερινά τις Ακολουθίες αυτής της περιόδου είναι πέρα από κάθε συζήτηση. Εξακολουθούν, φυσικά να εκκλησιάζονται την Κυριακή, αλλά, όπως έχουμε πει, τις Κυριακές της Σαρακοστής η Θεία Λειτουργία, τουλάχιστον εξωτερικά, δεν αντανakλά κάτι από τη Μεγάλη Σαρακοστή και έτσι δεν μπορεί κανείς να έχει ούτε καν την αίσθηση του λατρευτικού τυπικού της Σαρακοστής, δεδομένου μάλιστα ότι η λατρεία είναι το μόνο μέσο που μας μεταφέρει στο πνεύμα της Σαρακοστής.

Και εφ' όσον η Σαρακοστή με κανένα τρόπο δεν χρωματίζει τον πολιτισμό στον οποίο ανήκουμε, δεν είναι ν' απορεί κανείς που αρνητικά καταλαβαίνουμε τη Σαρακοστή, δηλαδή, σαν μια περίοδο στην οποία απαγορεύονται μερικά πράγματα, όπως το κρέας, τα λίπη, οι χοροί και οι διασκεδάσεις. Η συνηθισμένη ερώτηση: «τι προσπαθείς να στερηθείς τούτη τη Σαρακοστή;» συνοψίζει τέλεια την αρνητική προσέγγιση της Σαρακοστής. Σαν θετική προσέγγιση, θεωρείται η αντίληψη ότι η Σαρακοστή είναι ο καιρός για την πραγματοποίηση της ετήσιας «υποχρέωσης» της Εξομολόγησης και της θείας Κοινωνίας («... και όχι αργότερα από την Κυριακή των Βαΐων...» έγραφε ένα φυλλαδιάκι μιας ενορίας). Και αφού εκπληρωθεί αυτή η υποχρέωση τότε το υπόλοιπο της Σαρακοστής φαίνεται να χάνει όλα τα θετικά νοήματα.

Έτσι είναι φανερό ότι έχει αναπτυχθεί μια, μάλλον βαθιά, διαφωνία ανάμεσα στο πνεύμα ή τη «θεωρία» της Σαρακοστής, που προσπαθούμε να σκιαγραφήσουμε με βάση τη λατρεία, και στην κοινή και συνηθισμένη αντίληψη που επικρατεί και υποστηρίζεται όχι μόνο από τους λαϊκούς αλλά ακόμα και από τους ίδιους τους κληρικούς. Γιατί είναι πάντοτε πολύ πιο εύκολο να περιορίσεις κάτι πνευματικό μέσα σε κάτι τυπικό παρά ν' αναζητήσεις το πνευματικό μέσα στο τυπικό.

Μπορούμε να πούμε, χωρίς καμιά υπερβολή, ότι αν και η Μεγάλη Σαρακοστή

"τηρείται" ακόμα, όμως έχει χάσει την επίδρασή της στη ζωή μας, σταμάτησε να είναι το λουτρό της μετανοίας και της ανανέωσης που είχε σαν σκοπό της, σύμφωνα με τη λειτουργική και πνευματική διδασκαλία της Εκκλησίας. Αλλά τότε, μπορούμε άραγε να ξαναβρούμε και να ξανακάνουμε τη Μεγάλη Σαρακοστή μια πνευματική δύναμη για την καθημερινή πραγματικότητα της ύπαρξής μας;

Η απάντηση σ' αυτή την ερώτηση εξαρτάται πρώτα πρώτα - θα έλεγα και μοναδικά - από το αν επιθυμούμε να πάρουμε στα σοβαρά τη Μεγάλη Σαρακοστή ή όχι. Όσο και αν είναι νέες ή διαφορετικές οι συνθήκες κάτω από τις οποίες ζούμε σήμερα, όσο και αν είναι πραγματικές οι δυσκολίες και τα εμπόδια που υψώνονται από το σύγχρονο κόσμο μας, τίποτε απ' αυτό δεν αποτελεί αμετάκλητο εμπόδιο, τίποτε δεν κάνει τη Μεγάλη Σαρακοστή «αδύνατη».

Η πραγματική αιτία για την οποία βαθμιαία χάνουμε την επίδραση της Σαρακοστής στη ζωή μας βρίσκεται βαθύτερα. Είναι η δική μας συνειδητή ή ασυνείδητη μείωση της θρησκείας σε ένα επιπόλαιο τυπικισμό και συμβολισμό, πράγμα που αποτελεί ακριβώς το ξεστράτισμα και μετριάζει τη σοβαρότητα των απαιτήσεων της θρησκείας από τη ζωή μας, την αίτηση για δέσμευση και προσπάθεια.

Αυτή η μείωση, θα πρέπει να προσθέσουμε, είναι, κατά κάποιο τρόπο, ιδιόμορφη στην Ορθοδοξία. Οι χριστιανοί της Δύσης, Καθολικοί ή Προτεστάντες, όταν αντιμετωπίζουν αυτό που εκείνοι θεωρούν «αδύνατον» αλλάζουν την ίδια τη θρησκεία, την «προσαρμόζουν» στις νέες συνθήκες έτσι ώστε να την κάνουν «εφαρμόσιμη». Πρόσφατα, λόγου χάρη, είδαμε τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία πρώτα να ελαττώνει τη νηστεία στο κατώτατο όριο και ύστερα να την ξεφορτώνεται τελείως.

Με σωστή και δικαιολογημένη αγανάκτηση, καταγγέλλουμε μια τέτοια «προσαρμογή» σαν προδοσία της χριστιανικής παράδοσης και σαν περιορισμό στο ελάχιστο της χριστιανικής πίστης. Και πραγματικά, η αλήθεια και η δόξα της Ορθοδοξίας είναι ότι δεν «προσαρμόζεται» και δεν συμβιβάζεται με τις χαμηλότερες επιδιώξεις και δεν κάνει το Χριστιανισμό «εύκολο». Αυτό είναι η δόξα για την Ορθοδοξία αλλά φυσικά, όχι για μας, τους ορθόδοξους.

Δεν είναι σήμερα, ούτε και χθες, αλλά πολύ παλιότερα που βρήκαμε ένα τρόπο να συμφιλιώνουμε τις απόλυτες απαιτήσεις της Εκκλησίας με την ανθρώπινη αδυναμία μας • και αυτό δεν γίνεται μόνο με «απώλεια του προσώπου» αλλά και με πρόσθετες αφορμές για αυτοδικαίωση και ήσυχη συνείδηση. Ο τρόπος για να επιτευχθεί αυτό είναι η εκπλήρωση αυτών των απαιτήσεων συμβατικά, και ο συμβολικός τυπικισμός που διαποτίζει σήμερα όλη τη θρησκευτική μας ζωή. Έτσι, λόγου χάρη, δε θα σκεπτόμασταν ποτέ να αναθεωρήσουμε τη Λειτουργία μας και τους μοναστικούς κανονισμούς της -Θεός φυλάξει!- θα συνεχίζαμε όμως να ονομάζουμε την Ακολουθία της μιας ώρας «ολονύκτια αγρυπνία» και υπερήφανα θα εξηγούσαμε ότι αυτή είναι η ίδια Ακολουθία που έκαναν οι μοναχοί στη Λαύρα του Αγίου Σάββα τον 9ο αιώνα!

Σε σχέση με τη Μεγ. Σαρακοστή, αντί να κάνουμε ουσιαστικές ερωτήσεις -«τι είναι

νηστεία; ή «τι είναι Σαρακοστή»;- εμείς ικανοποιούμαστε με τα σύμβολά της. Στα εκκλησιαστικά περιοδικά και φυλλάδια εμφανίζονται συνταγές για «ένα υπέροχο νηστήσιμο πιάτο»! Μπορεί ακόμα η ενορία και να συγκεντρώσει μερικά πάρα πάνω χρήματα οργανώνοντας ένα καλοδιαφημισμένο «σαρακοστιανό γεύμα».

Είναι τόσα πολλά εκείνα που στις εκκλησίες μας εξηγούνται συμβολικά σαν ενδιαφέροντα, πολύχρωμα και διασκεδαστικά έθιμα και παραδόσεις, σαν κάτι δηλαδή που μας δένει όχι τόσο πολύ με τον Θεό και με μια νέα ζωή «εν Αυτώ», όσο με το παρελθόν και τις συνήθειες των προγόνων μας, ώστε γίνεται όλο και περισσότερο δύσκολο να διακρίνουμε πίσω απ' αυτά τα λαϊκά έθιμα τη σοβαρότητα της θρησκείας σε όλη της την έκταση.

Θέλω να τονίσω ότι δεν υπάρχει τίποτε το άσχημο στα διάφορα έθιμα. Όταν αυτά πρωτοεμφανίστηκαν ήταν τα μέσα με τα οποία η κοινωνία μπορούσε να δείξει ότι έπαιρνε στα σοβαρά τη θρησκεία. Τότε τα έθιμα δεν ήταν σύμβολα, αλλά η ίδια η ζωή. Αυτό που συνέβηκε πάντως ήταν το ότι καθώς άλλαξε η ζωή και έπαψε λίγο λίγο η θρησκεία να τη διαμορφώνει στην ολότητά της, λίγα από τα έθιμα διασώθηκαν σαν σύμβολα ενός τρόπου ζωής που δεν υπήρχε πια. Και αυτό που διασώθηκε ήταν εκείνο που, αφ' ενός είναι έντονα ζωντανό και αφ' ετέρου είναι λιγότερο δύσκολο.

Ο πνευματικός κίνδυνος εδώ είναι ότι σιγά σιγά αρχίζει κανείς να καταλαβαίνει τη θρησκεία σαν ένα σύστημα από σύμβολα και έθιμα μάλλον, παρά να ερμηνεύει όλα αυτά σαν μια πρόκληση για πνευματική ανανέωση και προσπάθεια. Μεγαλύτερη είναι η προσπάθεια που γίνεται για να προετοιμάζονται νηστήσιμα φαγητά ή για το πασχαλινό τραπέζι, παρά για τη νηστεία και τη συμμετοχή στην πνευματική πραγματικότητα του Πάσχα. Αυτό σημαίνει ότι, όσο τα έθιμα και οι παραδόσεις δεν συνδεθούν και πάλι με τη γενική θρησκευτική αντίληψη από την οποία προέρχονται, όσο δηλαδή δεν παίρνουμε στα σοβαρά τα σύμβολα, η Εκκλησία θα παραμένει χωρισμένη από τη ζωή και δεν θα την επηρεάζει καθόλου. Αντί να παριστάνουμε με σύμβολα την «πλούσια κληρονομιά» μας καιρός είναι ν' αρχίσουμε να την ενσωματώνουμε στην καθημερινή ζωή μας.

Το να πάρουμε λοιπόν στα σοβαρά τη Μεγάλη Σαρακοστή σημαίνει ότι θα τη θεωρούμε, πρώτα απ' όλα με την πιο βαθιά έννοια, μια πνευματική πρόκληση που απαιτεί αντίδραση, απόφαση, πρόγραμμα και συνεχή προσπάθεια. Και ακριβώς για το λόγο αυτό, όπως ξέρουμε, θεσπίστηκαν από την Εκκλησία οι εβδομάδες προετοιμασίας για τη Μεγάλη Σαρακοστή. Η περίοδος αυτή είναι καιρός για δράση, για απόφαση, για προγραμματισμό. Και ο καλύτερος και ευκολότερος τρόπος είναι ν' ακολουθήσουμε την καθοδήγηση της Εκκλησίας που είναι η μελέτη και ο στοχασμός πάνω στα πέντε ευαγγελικά θέματα που μας προσφέρονται τις πέντε Κυριακές της περιόδου πριν από τη Μεγάλη Σαρακοστή.

Τα θέματα αυτά είναι: η διακαής επιθυμία (Ζακχαίος), η ταπείνωση (Τελώνης και φαρισαίος), επιστροφή από την εξορία (Άσωτος), η κρίση (Κυριακή της Απόκριω) και η συγχωρητικότητα (Κυριακή της Τυροφάγου). Αυτές οι ευαγγελικές περικοπές δεν διαβάζονται μόνο και μόνο για ν' ακουστούν στην Εκκλησία• σκοπός είναι να

τις «πάρω μαζί μου στο σπίτι» και να στοχαστώ πάνω σ' αυτές σχετίζοντάς τις μάλιστα με τη ζωή μου, την οικογενειακή μου κατάσταση, τις επαγγελματικές υποχρεώσεις μου, το ενδιαφέρον μου για τα υλικά πράγματα, τις σχέσεις μου με τους συγκεκριμένους ανθρώπους με τους οποίους ζω. Αν σ' αυτή την προσπάθεια περισυλλογής προσθέσει κανείς και την προσευχή αυτής της περιόδου: «της μετανοίας άνοιξόν μοι πύλαις ζωοδότα...» και τον ψαλμό 136 «επί των ποταμών της Βαβυλώνος εκεί εκαθήσαμεν...» μπορεί να καταλάβουμε τι σημαίνει να «νιώθεις ότι είσαι με την Εκκλησία», και πώς μπορεί μια λειτουργική περίοδος να χρωματίσει τη καθημερινή ζωή.

Επίσης είναι μια πολύ καλή ευκαιρία να διαβάσει κανείς κάποιο θρησκευτικό βιβλίο. Ο σκοπός δε αυτού του διαβάσματος δεν είναι μόνο ν' αυξήσουμε τις θρησκευτικές γνώσεις μας • είναι βασικά να καθαρίσουμε το μυαλό μας απ' όλα όσα συνήθως το πλημμυρίζουν. Είναι πραγματικά απίστευτο πόσο στο μυαλό μας συνωστίζονται όλων των ειδών οι έννοιες, τα ενδιαφέροντα, οι αγωνίες και οι εντυπώσεις και πόσο ελάχιστο έλεγχο ασκούμε πάνω σ' όλα αυτά. Διαβάζοντας ένα θρησκευτικό βιβλίο συγκεντρώνουμε την προσοχή μας σε κάτι εντελώς διαφορετικό από το συνηθισμένο περιεχόμενο των σκέψεών μας • δημιουργείται έτσι μια άλλη διανοητική και πνευματική ατμόσφαιρα. Όλα αυτά, φυσικά, δεν είναι «συνταγές», ίσως να υπάρχουν άλλοι τρόποι για να προετοιμαστεί κανείς για τη Σαρακοστή. Το βασικό σημείο είναι ότι, στη διάρκεια αυτής της περιόδου βλέπουμε τη Μεγάλη Σαρακοστή σαν να βρίσκεται σε κάποια απόσταση, σαν κάτι δηλαδή που ακόμα έρχεται και που μας το στέλνει ο ίδιος ο Θεός σαν ευκαιρία για αλλαγή, για ανανέωση, για εμβάθυνση, και ότι παίρνουμε αυτή την επερχόμενη ευκαιρία πολύ στα σοβαρά.

Έτσι, όταν την Κυριακή της Συγγνώμης αφήνουμε το σπίτι μας και πάμε στον Εσπερινό, μπορεί να είμαστε έτοιμοι να κάνουμε δικά μας - έστω και για λίγο - τα λόγια από το Μεγάλο Προκείμενο που ανοίγει τη Μεγάλη Σαρακοστή:

Μη αποστρέψης το πρόσωπόν σου
από του παιδός σου, ότι θλίβομαι...

Από το βιβλίο «Μεγάλη Σαρακοστή», του π. Αλεξάνδρου Σμέμαν, εκδ. Ακρίτας

Πηγή: www.faneromenihol.gr